

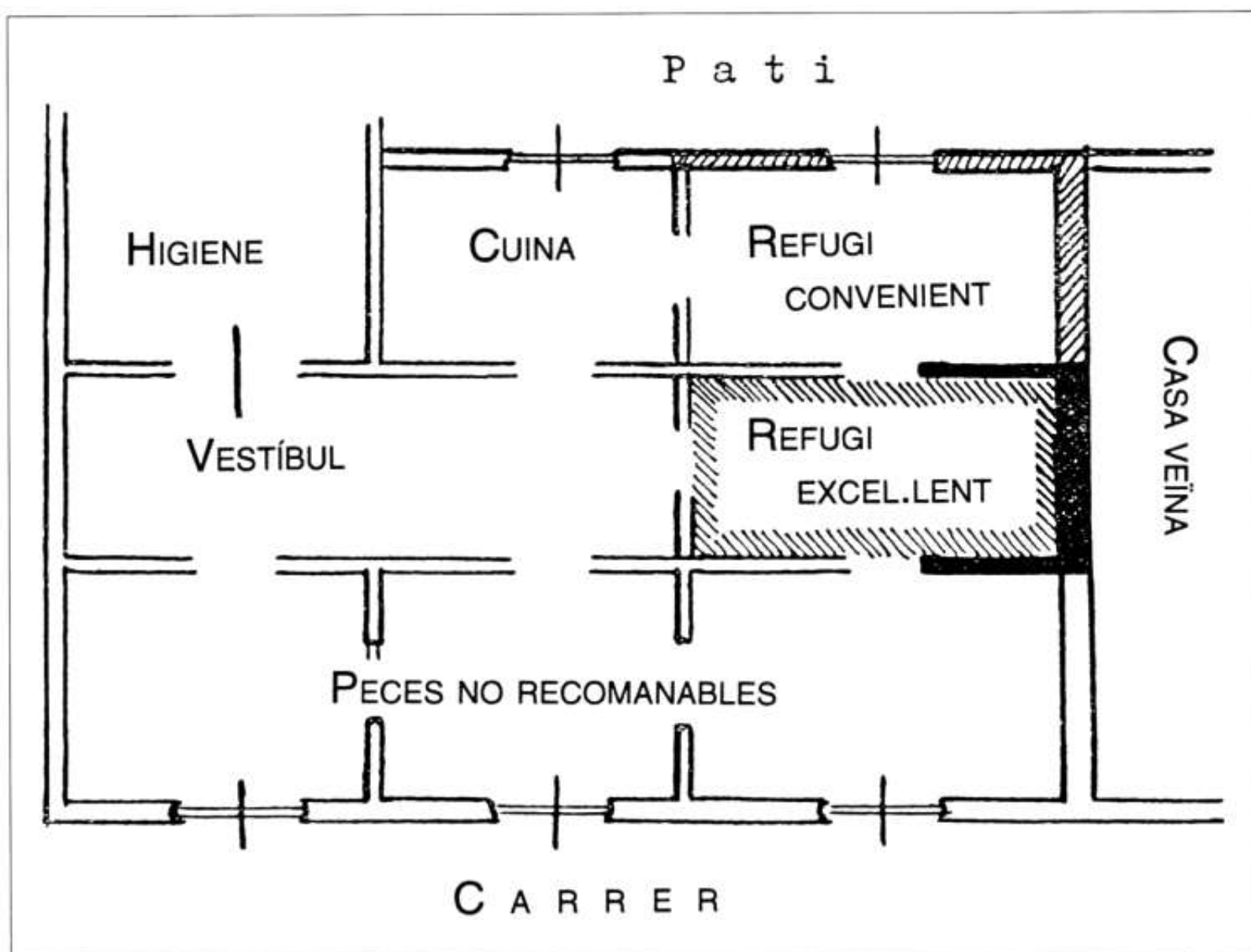
ELS BOMBARDEIGS A MOLLET DEL VALLÈS DURANT LA GUERRA CIVIL

**Mª Àngels Suárez i González
Lourdes Vilà i Armadans**

El primer bombardeig que pateix Catalunya té lloc a Roses el 30 d'octubre de 1936. Es tracta d'un atac del creuer «Canarias»¹ que junt al vaixell «Almirante Cervera» protagonitzaran els primers bombardeigs sobre la zona litoral. La majoria, però, van ser fets des de l'aire per l'aviació amb base a Mallorca. Els aparells que es fan servir foren els Savoia S-81 i Savoia S-79, italians, i els Dornier i Heinkel 111, alemanys.

A partir del bombardeig de Roses totes les poblacions es comencen a plantejar l'amenaça dels atacs aeris. A Mollet, tant el Comitè de Milícies Antifeixistes com la Comissió de Govern es plantejaren el tema de la construcció de refugis, però la impossibilitat econòmica de realitzar-los, així com la «possibilitat remota del perill»² farà que el tema passi a estudi³.

A l'agost de 1937 es crearà la Junta de Defensa Passiva de Catalunya, que depèn de la Conselleria de Treball i és l'organisme responsable de totes les tasques de protecció de la població civil als bombardeigs. Aquesta Junta donà ordres als municipis perquè constituïssin les Juntes de Defensa Passiva Locals⁴ que a Mollet es constituïran el juliol de l'any 38, una vegada que ja ha tingut lloc el primer bombardeig⁵. A nivell local, el president de la Junta era l'alcalde, el secretari era el de la corporació municipal. Com a vocals hi havia el comandant militar de la plaça, un metge, un arquitecte i representants dels diferents partits i organitzacions sindicals.

Selecció d'un refugi dintre de casa vostra. (Bruere-Vouloir.)

Els municipis catalans donaren una sèrie de normes aconsellant a la població civil el que havia de fer en cas de bombardeig:

- Si el toc d'alerta és una sirena seguida s'ha d'anar al refugi.
- La sirena interrompuda vol dir sortir del refugi.
- Resguardar-se en soterranis de dues sortides.
- Resguardar-se en el pis més baix si és un edifici baix.
- Resguardar-se en el pis mitjà si és un edifici alt.
- Resguardar-se sota les escales.
- Resguardar-se vora les parets mestres de la casa.
- Resguardar-se en la cambra més llunyana del carrer, la que tingui menys obertures.
- Protegir vidres i portes.
- Apagar llum i estufes.
- Proveïr-se de mantes i aigua.

És a partir del 1938 quan els bombardeigs s'intensifiquen, degut a que la guerra s'apropà més a Catalunya i a que l'aviació italiana amb base a Mallorca augmentà el nombre d'avions de bombardeig.

Vista dels Quatre Cantons on va caure una bomba
el 8 de gener de 1938.

El dissabte 8 de gener de 1938 és bombardejada la ciutat de Mollet. Serà la primera ciutat del Vallès Oriental en patir els bombardeigs. Sobre les 17'30 de la tarda els avions van deixar caure una bomba sobre els Quatre Cantons, que va provocar un incendi i va ocasionar ferits i morts als carrers Durruti i Fermín Galán (actualment Berenguer III i Burgos respectivament).

De seguida la població es va abocar a atendre els necessitats. Els primers auxilis es van fer des del dispensari que estava instal·lat als baixos de l'Ajuntament. La gent va contribuir portant matalassos de casa seva per posar els ferits. Almenys vint-i-cinc ferits van ser traslladats a l'Hospital General de Catalunya, de Barcelona.

Van perdre la vida catorze persones, entre elles una dona embarassada de vuit messos, Anita Tomàs i el Dr. Enric Rosés, el qual va estar exposat en una capella perquè els seus convilatans li poguessin dir l'últim adéu.

Quadre dels morts al bombardeig del 8 de gener de 1938 ⁶

<i>Cognoms i nom</i>	<i>Edat</i>	<i>E. C.</i>	<i>Professió</i>	<i>Natural de</i>	<i>Residència</i>	<i>Lloc de de la mort</i>	<i>Data</i>
Blasco Tello, Rafael	52	C		Terol	St. Fost	Hospital ⁷	9-I-38
Careta Pon, Marià	26	S		Mollet	Mollet	Hospital	9-I-38
Casals Concabello, Joan	54	C		Barcelona	Barcelona	Hospital	8-I-38
Damunt Rabassó, Elissa	26	c	S.L.	Sta Perpetua Mogoda	Mollet	c/Fermín Galán	20-I-38
Figueras Marimón, Maria	38	C		Sta Coloma de Farnés	Mollet	Hospital	20-I-38
Llonch Padrò, Enriqueta	25	c		Mollet	Mollet	Hospital	10-I-38
Montserrat Planas, Miquel	29	C		Vilanova de la Roca	Mollet	Hospital	8-I-38
Pi Baró, Anna	38	C		Mollet	Mollet	Hospital	8-I-38
Prat Mas, Josep	31	c	Pagès	Riells	Bigues		8-I-38
Ribas Camins, Ignasi	35	c	Mecànic	Barcelona	Barcelona	c/ Durruti	8-I-38
Rosés Folch, Enric	4	S		Mollet	Mollet	Hospital	8-I-38
Rosés Bruzos, Enric	39	c	Metge	Barcelona	Mollet	c/ Durruti	8-I-38
Tomás Ventura, Anita ⁸	25	c	S.L.	Mollet	Mollet		9-I-38
Vives Borrell, Josep	14	S		Mollet	St. Fost	Hospital	9-I-38

Entre els ferits es trobaven Josep Balcells, Antonia Busquets, Francisca Busquets, Joan Brunés, Maria Carbonell, Lluís Corominas, Salvador Defós, Pilar Fernandez, Narcís Genís, Marc Riera, Carmen Roca, Joan Sallent, Rosa Soler, Javier Tapias i Manel Tesifori.

Van caure tres bombes més entre la torre de Maya i Parets que no van ocasionar danys. ⁹

Com a conseqüència d'aquest bombardeig van resultar afectades les cases del carrer Durruti: el número 8, on es van haver de reparar 3 baixos, 2 pisos i el dispensari del Dr. Tiffón, i el número 12 on residia Joan Molins ¹⁰. Es va haver d'enderrocar la casa d'en Josep Martisella, al carrer Berenguer 2, on vivia l'Enriqueta Llonch. També es van veure afectats els vidres a l'escola ex-acadèmia.

A partir d'aquest moment, els bombardeigs es van convertir en una amenaça real per als veïns de Mollet.

Durant l'any 38 al Vallès Oriental, a més de Mollet, també va ser bombardejada Granollers. Va ser el 31 de maig de 1938, un dimarts a les 9 del matí en què se celebrava mercat a la capital del

Vallès pel que hi havia molt moviment de gent als carrers. Cinc avions Junker descarregaren 40 bombes en un minut. Els efectes van ser força dramàtics: van morir 224 persones ¹¹. Entre elles es trobaven tres persones de Mollet: en Jaume Samón Riera, l'Elvira Falguera Busquets i la Margarita Anglés i Anglés¹²

Víctimes molletanes al bombardeig de Granollers

<i>Cognoms i nom</i>	<i>Edat</i>	<i>E. C.</i>	<i>Professió</i>	<i>Natural de</i>	<i>Residència</i>	<i>Data</i>
Samón Riera, Jaume	42	c	Empleat	Mollet	Granollers	31-V-38
Falguera Busquets, Elvira		c		Mollet	Granollers	31-V-38
Anglés Anglés, Margarita	78			Tarragona	Mollet	31-V-38

A Mollet, després del bombardeig del gener, el tema dels refugis serà una preocupació constant tant per l'Ajuntament com pels particulars, que construïran refugis o rases a casa seva per protegir-se de la metralla.

La Junta de Defensa Passiva de Catalunya prohibí la construcció de cap refugi sense l'execució prèvia d'un plànol de l'obra a realitzar, l'aprovació de l'obra per part de les Juntes locals de Defensa Passiva i la seva construcció sota la direcció dels tècnics de les esmentades Juntes. A nivell particular es van construir refugis subterranis, com el d'en Francesc Fradera al carrer Jaume I n°101 que tenia 16'8 metres linials. Al final de la guerra es construïen rases als patis privats, com la que es va fer a cal Palou.

A més dels refugis particulars també es feien servir com a refugis la mina d'aigua que hi havia a can Mulà i les caves d'en Vilarrosal.

Els principals problemes amb que es va trobar l'Ajuntament van ser la manca de capital i la falta de mans per treballar en la construcció dels refugis. Degut a les mobilitzacions, una gran part dels homes eren al front.

Per tal d'obtenir diners, la Junta de Defensa Passiva de Mollet feia pagar una quota de 2 ptes. als caps de família i 1 pta. a la resta de familiars¹³. També feia pagar un impost de 0'10 ptes. en un segell per cada carta que sortia de l'estafeta de correus¹⁴.

La Tèneria Moderna F.E., conscient de la falta de mà d'obra per a la construcció dels refugis subterranis a Mollet, va posar a disposició de l'Ajuntament el personal necessari per a l'esmentada construcció.

Plaça Mercadal, on es va construir un refugi de rasa al final de la guerra.

A les dificultats de la manca de mà d'obra i de recursos econòmics sembla ser que a Mollet se n'hi van afegir algunes més. Segons consta als comunicats que envia la Presidència a diferents organitzacions locals, es dóna a conèixer la impossibilitat de construir refugis en aquesta vila, segons dictamen de l'arquitecte. Això és degut a l'existència d'una capa d'aigua d'escassa profunditat i a què els refugis semi-subterranis resulten d'un cost molt elevat i, a més a més, hi ha una gran falta de material¹⁵.

Malgrat aquestes dificultats es va aprovar la construcció de refugis en els grups escolars¹⁶ i a la plaça Mercadal¹⁷. Aquests refugis van ser del tipus rases, que servien per a protegir-se de la metralla.

A finals del 38, davant del perill de bombardeig segons missatges captats a l'enemic¹⁸ i segons el comunicat que envia la Comandància Militar al Consistori, anunciant que es preveuen atacs aeris, l'Ajuntament adopta les mesures següents:

- En cas d'alarma de bombardeig es farà sonar la sirena que es va instal·lar al campanar quan es van treure les campanes.
- Cal intensificar la construcció de refugis.
- Es demana al poble la construcció de «rases» per a protegir-se de la metralla.
- S'acorda fer rases a les escoles primer que a altres llocs.
- En lloc de destinar els diners a la construcció de refugis, es faran servir per fer rases.

La manca de recursos forçarà reunions amb sindicats i partits polítics ¹⁹ per trobar la manera de contribuir a les despeses de la construcció de refugis. I finalment s'arribarà al següent acord:

- 1. Tots els individus subjectes a la disciplina del treball es veuran obligats a contribuir amb un dia de sou per una sola vegada, com a impost, a l'efecte de la construcció de refugis.

- 2. A partir d'aquesta data queda anul·lat l'impost que venia fent-se efectiu sobre la Tarja de Raccionament pel mateix concepte.

- 3. L'esmentat impost es farà efectiu per mitjà de les empreses i organitzacions a què pertanyen els afectats per aquest Ban, i els que no siguin de cap Empresa ho faran directament en aquest Ajuntament.

Durant aquests dies es reparteixen entre els joves unes fustetes que portaran penjades per posar-se-les a la boca en cas de bombardeig. Això es feia per tal d'evitar que l'ona expansiva de l'explosió no els deixés sords o els fes esclatar el cap.

I, efectivament, el gener de 1939 comencen un altre cop els bombardeigs sobre el Vallès Oriental: són els atacs aeris que precedeixen l'avanç de l'exèrcit feixista. La primera ciutat del Vallès en partir l'atac aeri de l'any 39, el 23 de gener, és Les Franqueses. Allí moriran 3 persones.

Dels 27 municipis del Vallès Oriental 6 van ser bombardejats. Alguns d'ells dues vegades: Cardedeu, La Garriga i Mollet. Granollers ho va ser en 4 ocasions.

Seguirà Granollers, que durant els dies 24, 25 i 26 de gener torna a patir els bombardeigs, que no seràn tant devastadors com el del 38, però que causaran la mort a 36 persones.

El mateix dia 25 de gener, a les quatre de la tarda, li toca el torn a Mollet. Dues hores abans, les bombes queien sobre Cardedeu, que tornarà a ser bombardejada l'endemà, segant la vida de vuit persones. Els dies 28 i 29, catorze persones perden la vida en els bombardeigs de La Garriga i el mateix dia 29 una persona mor en el bombardeig a Sant Celoni.

A Mollet, com hem dit abans, eren les quatre de la tarda quan una esquadreta d'avions va sobrevolar el carrer Berenguer III i la Riera Seca fins a Parets, metrallant els carrers primer i després deixant caure unes 4 bombes. Una bomba caurà a la Riera Seca, «on precisament una colla d'homes estaven plantant faves»²⁰, entre ells en Ramón Padró i en Acebo Martí, que trobaran la mort. Una altra cau entre l'escorxador i els safareigs, on va morir en Gimeno, que venia carbó al carrer Lluís Duran, quan es va col·locar al costat del safareig on va caure la bomba.

Un total de vuit persones van morir en aquest bombardeig. No hem pogut localitzar els ferits: el fet que l'atac tingués lloc al final de la guerra ha impedit que es registrés o que s'en publicuessin dades.

Dos dies més tard del bombardeig, el 27 de gener, les tropes franquistes entren a Mollet.

Víctimes del bombardeig del 25 de gener de 1939 a Mollet

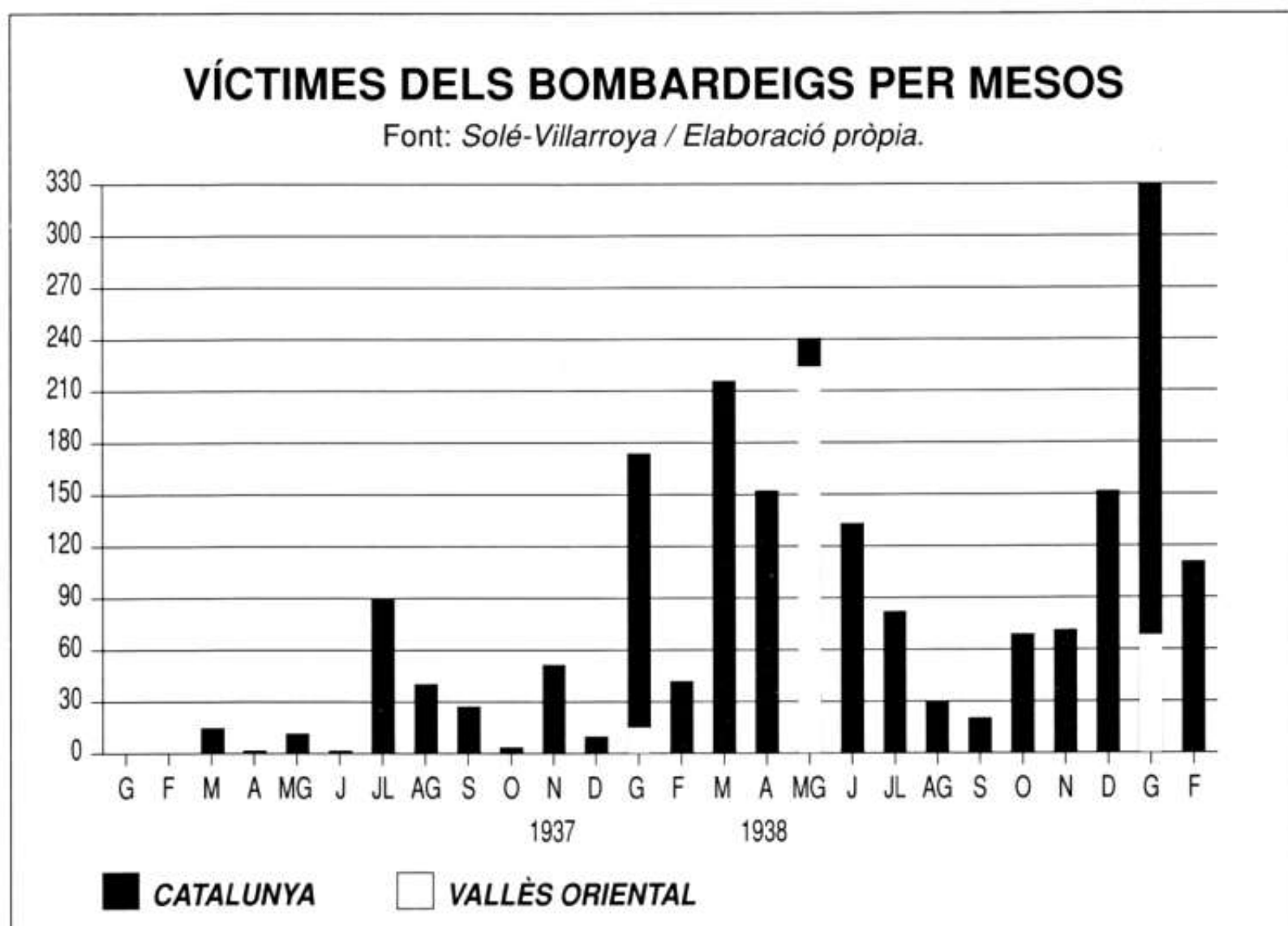
<i>Cognoms i nom</i>	<i>Edat</i>	<i>E. C.</i>	<i>Professió</i>	<i>Natural de</i>	<i>Residència</i>	<i>Data</i>
Barnils Pidevall, Rafael	46	C	Jornaler	Lleida	Mollet	25-I-39
Casals Picas, José	45	C	Jornaler	Barcelona	Barcelona	25-I-39
Colás Calvo, Miguel	9	S		Sta. Coloma de Gramenet	Mollet	28-I-39
Feliu Sayol, Marià	57	C	Jornaler	Montmeló	Mollet	30-I-39
Gimeno Domínguez, Vicente	49	C	Carboner	València	Mollet	25-I-39
Martí Serrano, Acebo	51			Toledo	Mollet	25-I-39
Marxuach Capella, Fernando	14	C	Jornaler	Mollet	Mollet	25-I-39
Padró Viñallonga, Ramón	51	C		Mollet	Mollet	25-I-39

Resultaran afectades diverses cases del carrer Berenguer III, entre elles el nº 84, propietat d'Antònia Creus, els núms. 92, 94 i 96

de l'Anna Torrens, el 98 i 100, d'en Joan Bas, el 148, de la Francisca Arboix, el 150 d'en Salvador Canals, els 176,178 i 180 d'en Josep Oliver i la casa d'en Ramón Prat, al carrer Lluís Duran 124.²¹

En conjunt, la comarca del Vallès Oriental no fou especialment castigada per l'aviació feixista. Malgrat això, un total de 308 persones deixaren la vida en els bombardeigs efectuats a la nostra comarca (de les quals 22 corresponen a Mollet), mentre que en total, a Catalunya, es comptabilitza un mínim de 4.736 persones que moriren a conseqüència de les ferides ocasionades per les bombes llançades per l'aviació franquista. D'aquest total, una mica més de la meitat (2.428) moriren a Barcelona capital. A més dels morts, però, hem de tenir en compte la quantitat de ferits que l'aviació va provocar, que no baixarà de 7.000 persones.

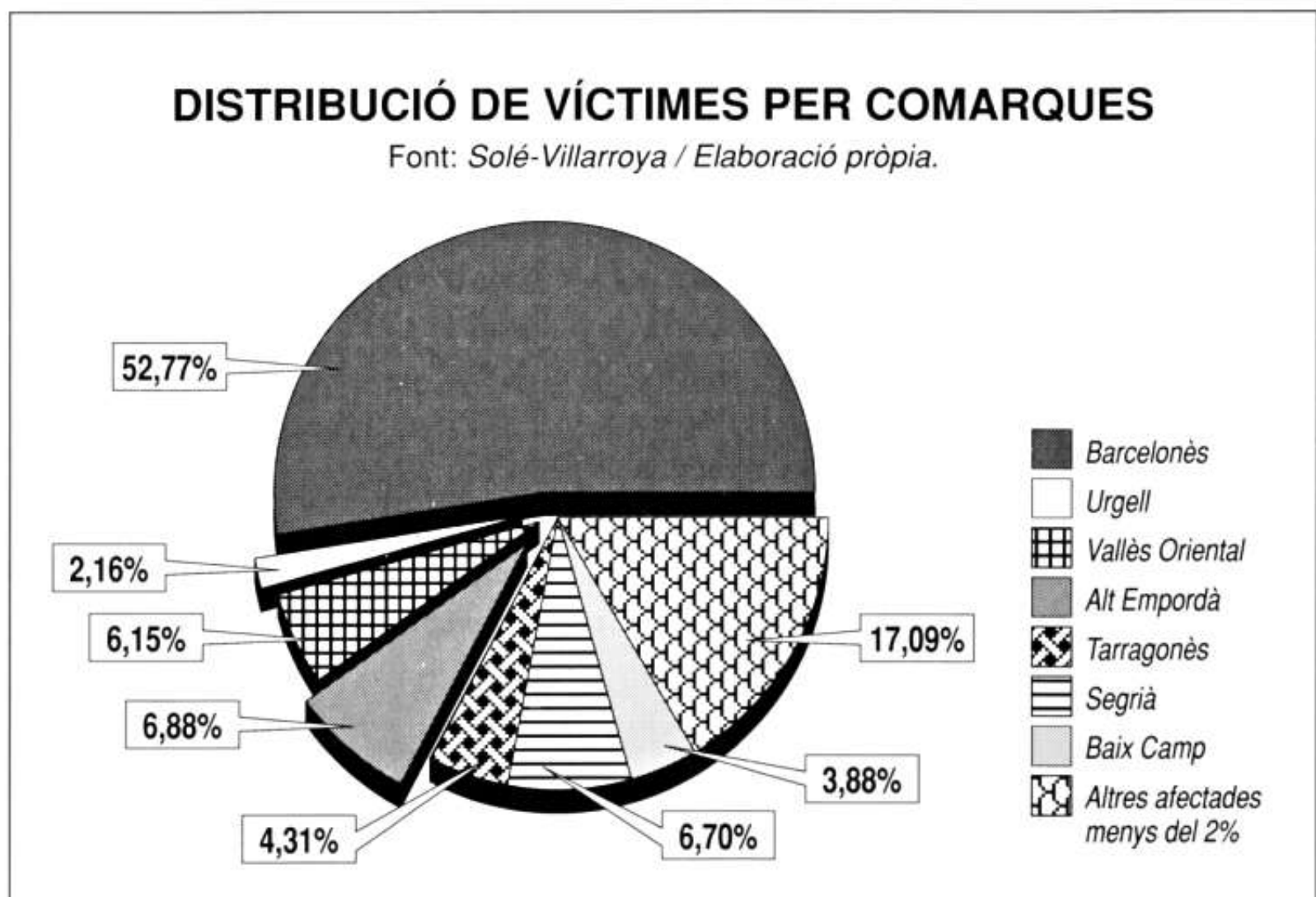
El nombre de víctimes a Catalunya s'intensifica durant el primer semestre de l'any 38, en què es donen el 53'39% de les víctimes, i torna a ser important el desembre del mateix any i el gener i febrer del 39 al quals correspon el 30'87 % dels morts. A Mollet els bombardeigs coincideixen justament en aquesta època de més víctimes, el gener del 38 i el gener del 39.

Els bombardeigs s'intensifiquen durant el primer semestre de l'any 1938 i tornen a ser importants el desembre del mateix any i el gener i febrer de 1939.

Destaca el mes de maig del 38 en què l'atac a Granollers fa que sigui un dels pitjors mesos dels bombardeigs. El mes amb més morts correspon al gener del 39, quan la guerra a Catalunya s'està acabant; és el mes en què la comarca del Vallès Oriental rep el major nombre de bombardeigs.

Les comarques més afectades pels bombardeigs durant la guerra van ser: el Barcelonès amb el 52'70% de les víctimes, seguida de l'Alt Empordà, el Segrià²², el Vallès Oriental, el Tarragonès, el Baix Camp i l'Urgell.

Les comarques més afectades pels bombardeigs van ser el Barcelonès, l'Alt Empordà, el Segrià, El Vallès Oriental, el Tarragonès, el Baix Camp i Urgell.

Les ciutats o pobles catalans bombardejats més intensament foren Barcelona, Tarragona, Reus, Tortosa, Sant Vicenç de Calders, Lleida, Tàrrrega, les Borges Blanques, Badalona, Sant Adrià del Besòs, Girona, Sant Feliu de Guíxols, Palamós, Roses, Portbou.

Es pot afirmar que aquests atacs aeris no sempre tenien un objectiu militar concret. Molta gent pensa que les bombes que van caure a Mollet foren per equivocació, o per descarregar l'avió del seu pes. El seu únic objectiu era aterrir i desmoralitzar les poblacions de la reraguarda.

La comarca del Vallès Oriental quan és més bombardejada és al final de la guerra civil a Catalunya. El gener del 39 són bombardejades 6 poblacions dels 43 municipis de la comarca, on perdran la vida 70 persones. Abans, l'any 1938, hi havia hagut dos bombardeigs: el del gener a Mollet, on va haver-hi 14 víctimes, i el del maig a Granollers, on van morir 224 persones.

El bombardeig és un dels episodis de la guerra civil que es recorden amb més dramatisme. El fet que una bomba pogués caure a qualsevol casa sense distingir ideologia, sense haver fet res per trobar-s'hi, va crear un clima de por inesborrable.

Un cop acabada la guerra, les noves autoritats van aixecar un monument en record dels bombardeigs. Va ser un monòlit de pedra que primer es va col·locar a l'«Avenida de los Caídos» i després al costat del riu Besòs, per tal de retre homenatge a un aviador alemany que suposadament s'havia estavellat al terme de Mollet²³.

Les poblacions més atacades pels bombardeigs van ser les costaneres, les que es trobaven al llarg de les vies de comunicació, les comarques lleidetananes del sud de la província i els passos fronterers.

BIBLIOGRAFIA

- ALIGUER I VERGUÉ, JOAN, «*Mollet en deute*», Martorelles, 1992
- COMISSARIAT DE PROPAGANDA DE LA GENERALITAT, «*Ciutadà: Què has de fer davant la guerra aèria*», Barcelona, 1937
- GARRIGA I ANDREU, JOAN. CAMPS I GIRÓ, ALBERT, «*Granollers. Conflicte revolucionari i bèl·lic (1936-39)*», Oikos-Tau, S.A. 1990
- GARRIGA I ANADREU, JOAN, «*El Bombardeig de Granollers. 50è. Aniversari*», Museu de Granollers. 1988
- SOLÉ TURA, JOAN, «*Mollet, una mica d'Història*», Ed. L'Aixernador, Mollet del Valles. 1981
- SOLER I SABATÉ, JOSEP I VILLARROYA I FONT, JOAN, «*Catalunya sota les bombes (1936-1939)*», Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona 1986

ARXIUS

ARXIU MUNICIPAL DE MOLLET DEL VALLÈS
 ARXIU HISTÒRIC DE L'HOSPITAL DE SANT PAU DE BARCELONA
 REGISTRE CIVIL DE MOLLET DEL VALLÈS

NOTES

1. Solé i Sabaté, Josep. «Catalunya sota les bombes (1936-39)»
2. Comissió de Govern de Mollet del 7-12-36. AMMV
3. Acta de Govern del 7-12-36. AMMV
4. Decret del 17-8-37 D.O.G.C.
5. Acta de Govern del 23-7-38. AMMV
6. Registre Civil Mollet i Arxiu de l'Hospital de Sant Pau de Barcelons.
7. Hospital de Sant Pau de Barcelona
8. Segons testimoni d'en Josep Juliol Prunés, el seu marit, l'Anita Tomás i Ventura va morir embarassada de vuit mesos. També consta al padró municipal de l'any 41.
9. Segons testimoni d'el Sr. Emili Nicolas Butjosa
10. Segons les factures de la Comissió de l'Administració de la Propietat Urbana. AMMV

11. Joan Garriga. «*El bombardeig de Granollers*»

12. Registre Civil de Mollet

13. Acta de Govern, 28-8-38

14. Acta de Govern, 17-9-38

15. Llibre de Registre de Sortides de l'Ajuntament, data 23-3-38

16. Acta de Govern Municipal, 16-7-38

17. Acta de Govern Municipal, 1-10-38

18. Ple Municipal del 3-12-38

19. Acta de Govern Municipal, 16-12-38

20. J. Solé Tura. «*Mollet, una mica d'Història*»

21. Arbitrios G-7. 1939. AMMV.

22. En Solé i Sabaté, parla de 46 morts a Lleida durant el bombardeig del 2-11-37, però nous estudis de l'historiador lleidatà Josep Tortosa, «*Les nostres vides*» parlen d'entre 270 i 380 morts.

23. Segons Joan Aliguer en el seu llibre «*Mollet en deute*», el monument que es fa a l'aviador alemany va ser per equivocació. Havia de ser a Mollet d'Empordà.

APÈNDIX: Què has de fer davant la guerra aèria.

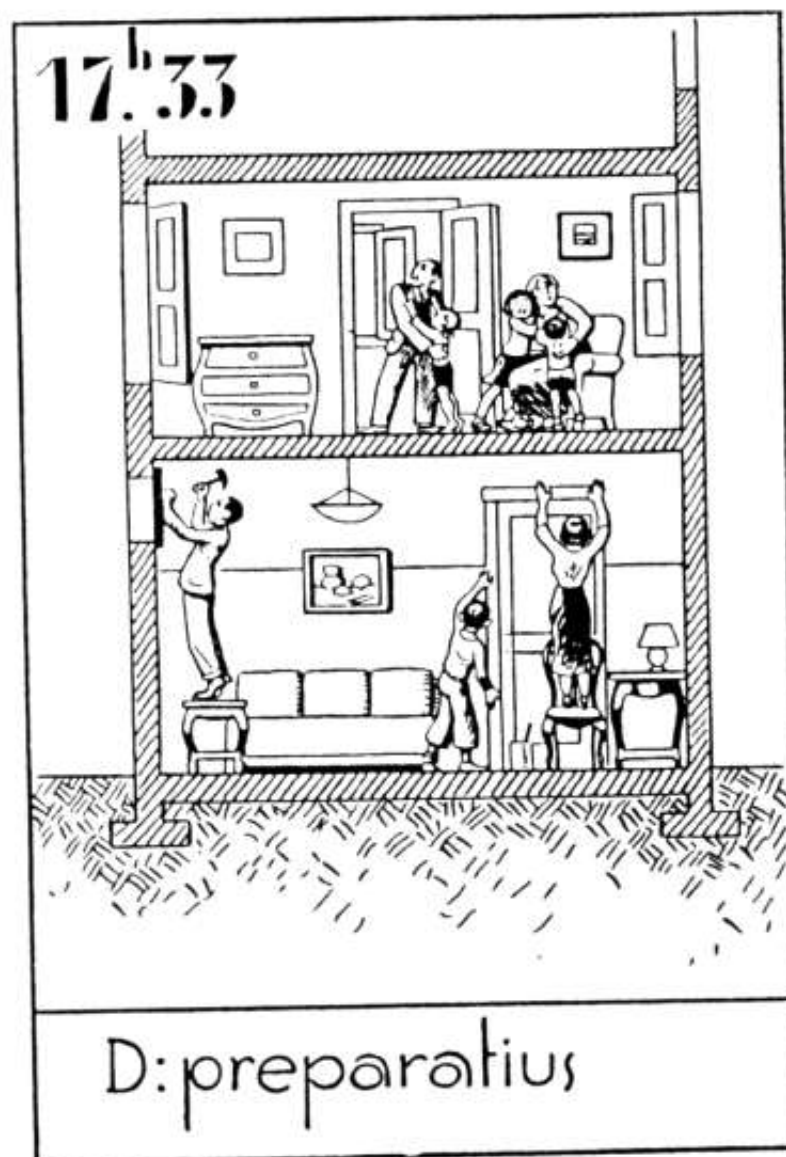
Marxa general d'un bombardeig: A les 5'28 de la tarda s'acusa la presència d'avions enemics.

Als 2 minuts és transmesa la notícia a tot el territori lleial.

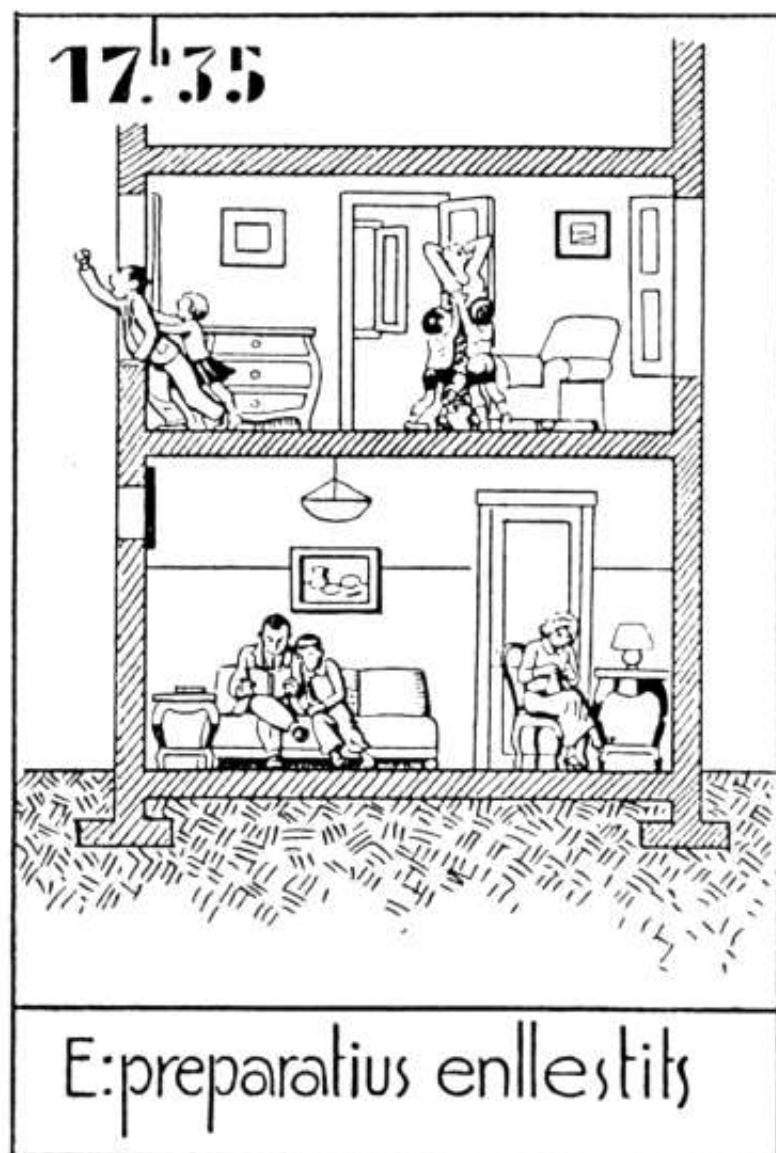

Als 4 minuts tothom s'ha protegit al seu refugi.

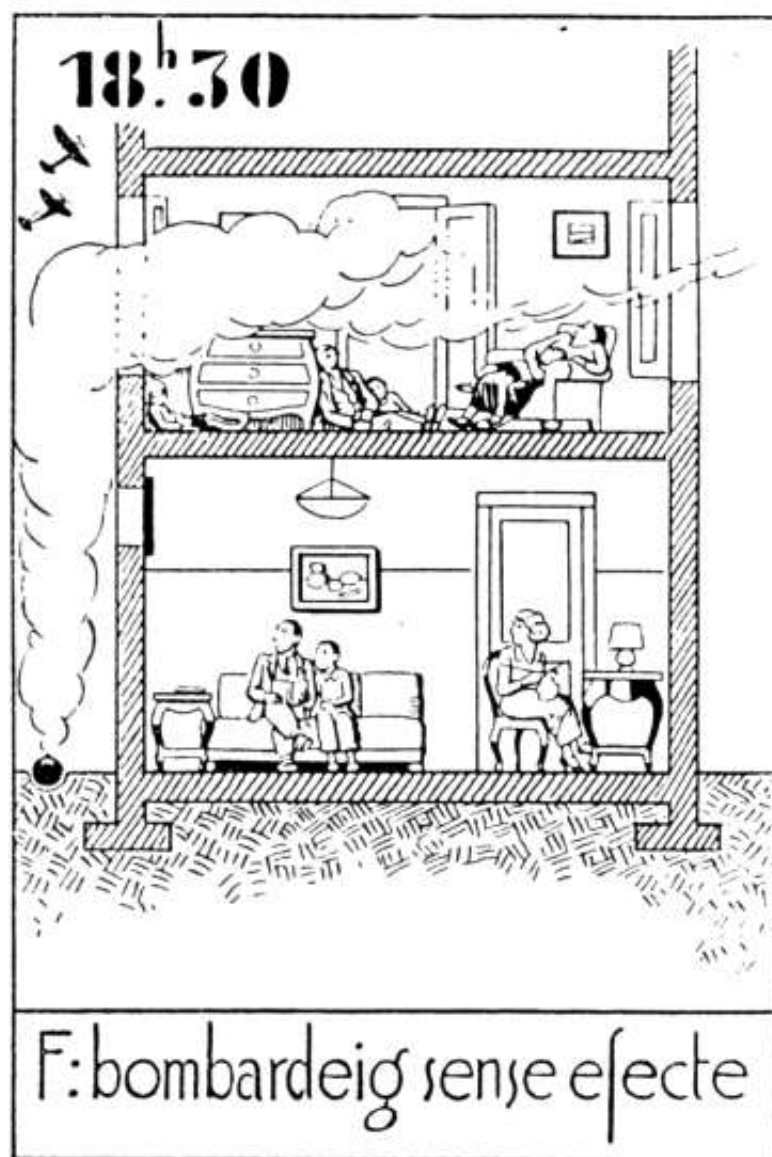

Als 5 minuts cadascú ha d'assegurar el seu refugi.

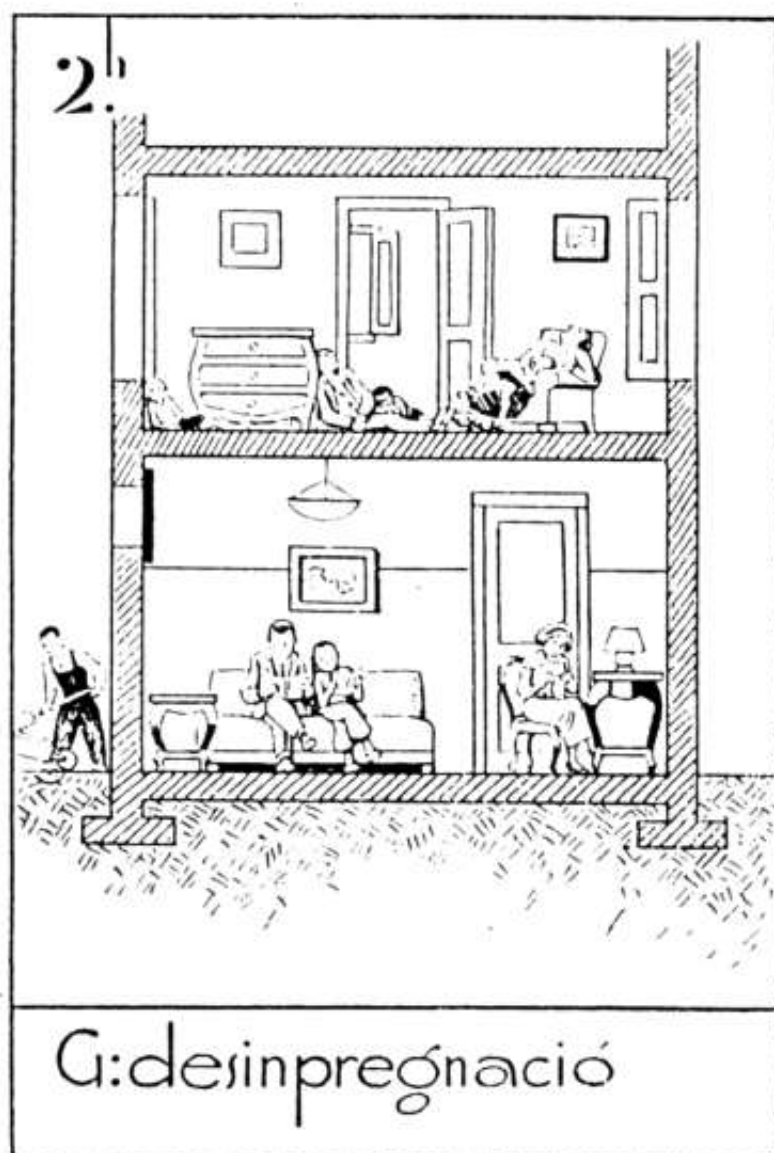
Com s'ha d'actuar en cas de perill de bombardeig.

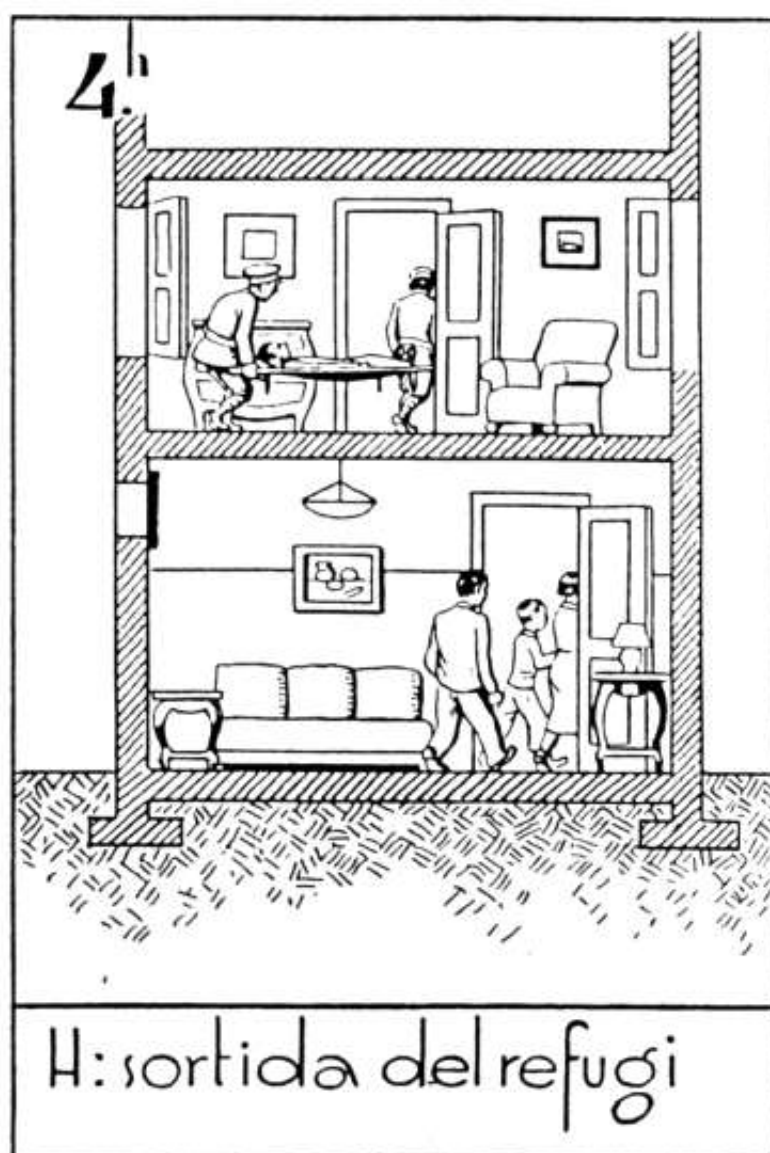
Al pis de dalt, una família que no sap què ha de fer. Al pis de baix una família que coneix els ressorts de la D. P. O.

Efecte d'una bomba incendiària ineficaç per haver caigut al carrer.

Acabat el bombardeig, hi ha el període de desinpregnació a càrrec de les brigades municipals. Ningú no sortirà del seu refugi.

Toc final de sirenes. Compareu les dues cambres. La de dalt, mal seleccionada, plena de finestres. La de baix, un interior.